ምዕራፍ አራት

ሕዝባዊ ጉዳዮች

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች የዚህን ምዕራፍ ይዘቶች ተምራችሁ ካጠናቀቃችሁ በኋላ፦

- በኢትዮጵያ ለኤች አይቪ/ኤድስ የሚያጋልጡ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶችና የሚያመጡትን አሉታዊ ተጽእኖ ታብራራላችሁ::
- ከኢኮኖሚ እድገት ጋር ተመጣጣኝ ያልሆነ ፈጣን የሕዝብ ቁጥር መጨመር ያለውን ተጽእኖ ትተነትናላችሁ::
- የመልካም አስተዳደርና የሕፃናት መብት መከበር መገለጫዎችን ትገልፃላችሁ::
- የአደጋ መከላከያና የጥንቃቄ መርሆዎችን ትገነዘባላችሁ::

4.1 ሕዝብ ነክ ጉዳዮች

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፦

- ለኤች.አይ ቪ. /ኤድስ የሚያጋልጡ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ላይ ማብራሪያ ትሰጣላችሁ::
- ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ለምሳሌ ጠለፋ፣ የሴት ልጅ ግርዛት እና ንቅሳት የሚያመጡትን አሉታዊ ተጽእኖ ተንትናችሁ ታስረዳላችሁ::
- ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ለጎዳና ተዳዳሪነትና ያለአሳዳጊ መቅረት መንስኤ እንዴት ሲሆን እንደሚችል በመገንዘብ ታብራራላችሁ::

ቁልፍ ቃላት

- ጉጂ ልማዳዊ ድርጊት
- ቫይረስ
- ወላጆቻቸውን ያጡ ሕፃናት

◈ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ እና ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶች

- **ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ምንድን ነው?**

ኤች.አይ.ቪ. እና ኤድስ የተሰኙት ቃላት የቫይረስና የበሽታ መጠሪያ ስሞች ናቸው። ኤች.አይ.ቪ. የቫይረስ መጠሪያ ሲሆን ኤድስ ደግሞ የበሽታ መጠሪያ ነው። በአጭሩ ቫይረሱና በሽታው በአንድነት ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በሚል መጠሪያ ይታወቃል። ቫይረሱ ደማቸው ውስጥ የሚገኝ ሰዎች ምንም ዓይነት ውጭያዊ የበሽታ

ምልክቶች ሳይታይባቸው ከቫይረሱ ጋር ለረዥም ዓመታት መኖር ይችላሉ፡፡ ነገር ግን የተለያዩ የበሽታ ምልክቶች መታየት ከጀመሩ የኤድስ ደረጃ መድረሳቸውን ያመለክታል፡፡ ይህም ማለት ቫይረሱ በደማቸው ውስጥ የሚገኝባቸው ሰዎች ለተለያዩ በሽታዎች በቀላሉ ተጋላጭ ይሆናሉ ማለት ነው፡፡

ኤች.አይ. ቪ/ኤድስ በአፍሪካ ቀንድ በፍጥነት በመዛመት ላይ የሚገኝ በሽታ ነው፡፡ በአካባቢው በርካታ ሰዎችን ከሚገድሉ በሽታዎች መካከልም አንዱ ነው፡፡

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን ፈጽሞ ለማዳን ወይም ከደም ውስጥ ቫይረሱን ሊያጠፋ የሚያስችል መድኃኒትም ይሁን የመከላከያ ክትባት እስካሁን አልተገኘም፡፡ ነገር ግን ቫይረሱ በደማቸው ውስጥ ያለባቸው ሰዎች ለሌላ በሽታ እንዳይጋለጡና የቫይረሱ ዕድገት እንዳይጨምር የሚከላከል መድኃኒት መኖሩ ይታወቃል፡፡

◈ ጐጂ ልማዳዊ ድርጊት ምንድን ነው?

ስለ ልማዳዊ ድርጊቶች ጐጂ መሆንና ያለመሆን ጉዳይ ከማንሣታችን በፊት ልማዳዊ ድርጊቶች ራሳቸው ምን እንደሆኑ በግልጽ መታወቅ አለባቸው፡፡ ልማዳዊ ድርጊቶች የአንድ ኀብረተሰብ ባህል አካል ናቸው፡፡ ልማዳዊ ድርጊቶች በአንድ ኀብረተሰብ ውስጥ ለዘመናት በስፋት የተለመዱ ከኑሮ ጋር የተያያዙ ነገሮች የማከናወኛ መንገዶች ናቸው፡፡ ልማዳዊ ድርጊት ከሕጻናት አስተዳደግ ጋር የተያያዘ ሊሆን ይችላል፡፡ ለምሳሌ አንድን የታመመ ሕጻን ለመፈወስ የሚደረግለት ሕክምና ሊሆን ይችላል፡፡ ልማዳዊ ድርጊት ከጋብቻ ሥርዓት አፈጻጸም ጋር የተያያዘም ሊሆን ይችላል፡፡

- በመኖሪያ አካባቢያችሁ በስፋት የሚታወቁ ልማዳዊ ድርጊቶች ምንድን ናቸው?
- ከልማዳዊ ድርጊቶቹ ጉዳት የሚያስከትሉ የትኞቹ ናቸው? ጉዳት የማያስከትሉትስ?
- ልማዳዊ ድርጊቶች ጉዳት የሚያስከትሉና የማያስከትሉ በማለት ለምን እንደፈረጃችሁ አብራሩ፡፡
- አንድን ልማዳዊ ድርጊት ጐጂ የሚያስብለው ምን ዓይነት ሲሆን ነው?

ልማዳዊ ድርጊቶች የአንድ ኀብረተሰብ ባህል አካል ናቸው ብለናል፡፡ ባህል ደግሞ የሰዎች የመኖር ጥረቶች ድምር ውጤት ነው፡፡ በሕይወት ለመቆየት የሚከናወኑ ተግባራትና ዘዴዎች አጠቃላይ ድምር ነው፡፡ በተመሳሳይ መልኩ ልማዳዊ ድርጊቶችም ለመኖር ሲባል የሚከናወኑ ተግባራትና ዘዴዎች ናቸው፡፡ በሌላ አነጋገር ማንኛውም ድርጊት ድርጊቱ በውስጡ ተፈጻሚ ከሚሆንበት ማኀበረሰብ እይታ አንጻር፣ ለአጠቃላዩ ማኀበረሰብ ደኅንነት ተብለው የሚፈፀሙ ናቸው፡፡ ነገር ግን አንዳንድ ድርጊቶች በተደራጊ ግለሰቦችም ሆነ በአጠቃላዩ ማኀበረሰብ ላይ ጉዳት ሊያስከትሉ ይችላሉ፡፡ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ድርጊቱ የሚፈጸምባቸውን ግለሰቦች ጤና የሚያቃውሱ፣ ዘላቂ ሕመም ወይም ሞት ሊያስከትሉ ይችላሉ፡፡ የዚህ ዓይነት ውጤት ያላቸው ድርጊቶች በአጠቃላዩ ማኀበረሰብ ላይ ምጣኔ ሀብታዊና ማኀበራዊ ሕይወት ላይ ጫና ይፈጥራሉ፡፡

ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች በአብዛኛው በተሳሳተ እምነት ላይ የተመሠረቱ ናቸው፡፡ ነገር ግን ማኀበረሰቡ የችግር መፍትሔና ማስተካከያ ናቸው በማለት ሊፈጽማቸው ይችላል፡፡ ይሁንና መፍትሔ ተብለው የሚፈጸሙ ድርጊቶች ራሳቸው በተሳሳተ እምነት ላይ የተመሠረቱ በመሆናቸው የተፈለገውን ለውጥ ሊያመጡ አይችሉም፡፡ ይልቁንም ድርጊቱ የሚፈጸምበትን ግለሰብም ሆነ በአጠቃላይ ማኀበረሰቡ ላይ አሉታዊ ተጽእኖ ያሳድራሉ፡፡ በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ በርካታ ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች እንዳሉ ታውቃላችሁን? በአካባቢው በስፋት ከሚታወቁ ልማዳዊ ድርጊቶች መካከል ዋና ዋናዎቹን ከሚከተለው ሰንጠረዥ ተመልከቱ፡፡

ተ.ቁ	ጉጂ ልማዳዊ ድርጊት	የጉጂ ልማዳዊ ድርጊቱ አፈፃፀም ማብራሪያ
1	ጠለፋ	ልጃገረዶችን ያለፈቀዳቸው ለግዴታ ጋብቻ በኃይል አፍኖ የመውሰድ ድርጊት ነው:: ጠለፋ ከልጃገረዶችም ሆነ ከወላጆቻቸው ፍላጐት ውጭ የሚፈጸም ድርጊት ነው:: ጠለፋ የሰብአዊ መብት ጥሰት ከመሆኑም በላይ በተጠላፊዋ ላይ አካላዊ ጉዳት፣ የሥነ ልቦና ስብራት፣ የትምህርት ማቋረጥ፣ ያልተፈለገ እርግዝና እንዲሁም በመራቢያ አካላት ላይ የሚታይ የጤና ችግርና ኤች አይ ቪ/ኤድስን ሊያስከትል ይችላል::
2	እንጥል መቁረጥ ወይም መባጠጥ	በተለምዶ እንጥል ተብሎ የሚጠራው በጉሮሮ መግቢያ ላይ የሚገኘው አካል ትክክለኛ መጠሪያው ቀሰብ ክፍክድ (ክፍት-ክድን) ነው:: ከምላሳችን ወረድ ብሎ በጉሮሮ ቀዳዳ መግቢያ ላይ ይገኛል:: ይህ አካል እጅግ ጠቃሚ የሆነ ተግባር በሰውነታችን ውስጥ ይፈጽማል:: ማንኛውንም ምግብና ፈሳሽ በምንውጥበት ጊዜ ቀሰብ ክፍክድ ዝቅ ይልና የሆነ ቀዳዳ ይዘጋል:: ያ ቀዳዳ የመተንፈሻ ቱቦ በመሆኑ የምንውጠው ምግብም ሆነ ፈሳሽ በቀዳዳው እንዳይገባ ያደርጋል:: ነገር ግን ከተሳሳተ እምነት በመነሣት ይህ ጠቃሚ አካል ይቆረጣል ወይም ይባጠጣል::
3	ያለዕድሜ ወይም ያላቻ ጋብቻ	ወንድም ሆነ ሴት የጋብቻ ዕድሜያቸው ከመድረሱ በፊት በጋብቻ ሲጣመሩ የሚችሉባቸው ሁኔታዎች አሉ:: ይሁንና ብዙውን ጊዜ ወንዶች በጉልማሳነት ዕድሜ ያሉ ሲሆኑ ይችላሉ:: በየትኛውም መልኩ የበለጠ ተጐጂ የምትሆነው ሴቷ ናት:: በሴቶች ልጆች ላይ የትምህርት ማቋረጥ በወሊድ ጊዜ ሊከሰት የሚችል የጤና ችግር ሊያጋጥም ይችላል::
4	የሴት ልጅ ግርዛት	ከሴት ልጅ ብልት ላይ በመቁረጥ ወይም በመስፋት የሚፈፀም ልማዳዊ ድርጊት ነው:: ይህ ድርጊት የሚፈጸመው የወጣት ልጃገረዶች ፀባይ ይታረማል ከሚል የተሳሳተ እምነት ነው::ይሁን እንጂ የሴት ልጅ ግርዛት በጋብቻ ሕይወትና በወሊድ ጊዜ ከፍተኛ የሕመም ስሜትና የጤና ቀውስ ሊፈጥር ይችላል::
5	ግግ ወይም ወተቴ ጥርስ ማስወጣት	ገና በተወለደ ሕፃን ላይ ድድን በመቁረጥ ወይም በመጠቅጠቅ የሚፈፀም ጉጂ ልማዳዊ ድርጊት ነው:: ድርጊቱ የሚፈፀመው ሕጻናት እንዲታመሙ ያደርጋል ከሚል ከተሳሳተ እምነት ነው::
6	የአካል ላይ ጠባሳዎች (Tatoo)	በተለያዩ የሰውነት ክፍሎች ላይ (ፊት፣ እጅ፣ ጀርባ ወይም በሌላ አካል) የሚገኝ ቆዳ በመቁረጥ ወይም በማቃጠል ሊጠፋ የማይችል ጠባሳ የመፍጠር ጉጂ ልማዳዊ ድርጊት ነው:: ንቅሳትም ሌላው የተለመደ የአካል ላይ ጠበሳ ነው:: የአካል ላይ ጠባሳዎች ኤች.ኤ.ቪ/ኤድስን ጨምሮ ሌሎች በደም ንኪኪ ሊተላለፉ ለሚችሉ በሽታዎች የመጋለጥ አጋጣሚ ይፈጥራሉ::

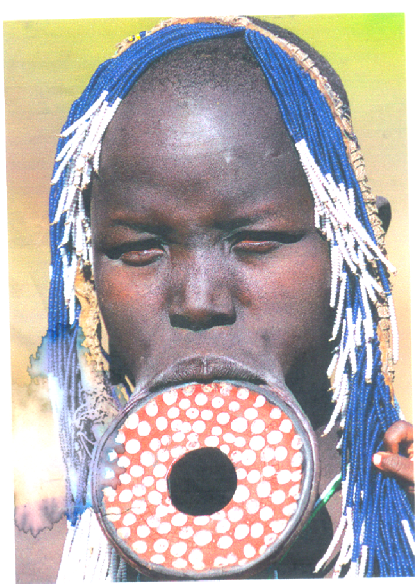
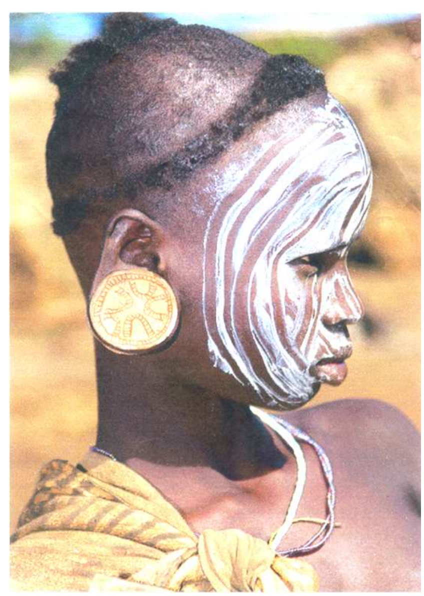

ምስል 4.1 በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ ከሚታዩ ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶች

◈ ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶችና የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መስፋፋት

- የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መተላለፊያ መንገዶች ምንድን ናቸው?
- ራሳችሁን እንዴት ከኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መጠበቅ ትችላላችሁ?

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የሚተላለፈው በአራት ዋና ዋና መንገዶች ነው፡፡
እነርሱም፡-

- ጥንቃቄ የጐደለው የግብረ ሥጋ ግንኙነት በመፈጸም፣
- የደም ልገሣ ለሚያስፈልጋቸው ወገኖች ያልተመረመረ ደም በመስጠት፣
- ቅድመ ወሊድ፣ በወሊድ ጊዜና ከወሊድ በኋላ ቫይረሱ በደሟ ውስጥ ካለ እናት ወደ ልጅ፣
- በደም የተበከሉ ስለታም ነገሮችን በጋራ መጠቀም ናቸው፡፡

በማኅበራዊ ሕይወት ውስጥ በስፋት የሚፈጸሙ ነገር ግን ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የማያጋልጡ በርካታ ድርጊቶች አሉ፡፡ ቫይረሱ በደማቸው ውስጥ ካለባቸው ሰዎች ጋር አብሮ በመኖር፣ በመጨባበጥ፣ በመቀመጥ ወይም በመጫወት ቫይረሱ አይተላለፍም፡፡ በተጨማሪም የጋራ ሽንት ቤት በመጠቀም፣ የጋራ የመመገቢያ ቁሳቁስ በመጠቀምም ሆነ በትንኝ ንክሻ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ አይተላለፍም፡፡ ስለዚህ ቫይረሱ በደማቸው ያለባቸው ወገኖቻችንን ማግለል አይገባም፡፡ ራሳችሁን ከቫይረሱ ለመጠበቅ ከደም ንክኪ መራቅ፣ ሥለታም ነገሮችን በጋራ ከመጠቀምና ከሌሎች የቫይረሱ መተላለፊያ መንገዶች ራሳችሁን መጠበቅ አለባችሁ፡፡

◈ የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መስፋፋት መንስኤ

በአሁኑ ጊዜ በርካታ ጋብቻዎች የሚፈጸሙት ከጤና ምርምራ በኋላ ነው፡፡ ይህ የሚከናወነው ተጋቢዎች ከቫይረሱ ነፃ መሆናቸውን ለማረጋገጥ ነው፡፡ በጠለፋ ጋብቻ ላይ ይህ ቅድመ ሁኔታ አይከናወንም፡፡ ያለዕድሜ ወይም ያላቻ ጋብቻም ተመሳሳይ ባሕርይ አለው፡፡ ምክንያቱም ያላቻ ወይም ያለ ዕድሜ ጋብቻ የሚፈጸምባቸው ማኅበረሰቦች ዘንድ የጤና ምርመራ አስተሳሰብ ሊኖር አይልችም፡፡ ስለዚህ ጠለፋም ሆነ ያለዕድሜ ጋብቻ ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የማጋለጥ ዕድላቸው በጣም ከፍተኛ ነው፡፡

የተቀሩት ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች አንድ ተመሳሳይ ባሕርይ ይጋራሉ፡፡ ሁሉም ድርጊቶች የሰዎችን ቆዳ በመብጣት ወይም በመብሳት የሚፈጸሙ ናቸው፡፡ ድርጊቶቹን ለመፈጸም ንጽሕና የጐደላቸውን ቁሳቁሶች፣ የደም ንክኪ ያላቸውን ቁሳቁስ በጋራ የመጠቀም ሁኔታ በስፋት ይታያል፡፡ አንድን ቁሳቁስ ለተለያዩ ግለሰቦች በጋራ መጠቀም ለቫይረሱ የመጋለጥ አጋጣሚን ከፍተኛ ያደርገዋል፡፡ ስለዚህ ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ለማስወገድ የሚደረግ ትግል ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን የመዋጋት አካል ተደርጐ መወሰድ አለበት፡፡

◈ የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መስፋፋት የሚያስከትለው ተጽእኖ

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን እንደ ጤና ችግር ብቻ አድርጐ መቁጠር የተሳሳተ ነው፡፡ ኤች.አይ.ቪ. ኤድስ በዓለማችን በከፍተኛ ደረጃ ገዳይ ከሆኑ በሽታዎች አንዱ ነው፡፡ ለቫይረሱ ተጋላጭ የሆኑት ደግሞ ወጣትና ጐልማሳ፣ የተማረና የሰለጠነ የማኅበረሰቡ ክፍል ነው፡፡ እነዚህን ሰዎች ማጣት በሀገር የምጣኔ ሀብት ዕድገት ላይ ተጽእኖ ይፈጥራል፡፡ ቫይረሱ በደማቸው ያለባቸው ሰዎች ዋጋቸው ውድ የሆኑ መድኃኒቶች ያስፈልጋቸዋል፡፡ የወላጆች ሞት ሌላ ማኅበራዊ ችግር ይፈጥራል፡፡ በርካታ ሕጻናት አንድ ወይም ሁለቱንም ወላጆች እንዲያጡ ያደርጋቸዋል፡፡ እነዚህ ወላጅ ያጡ ሕጻናት ለመኖር የማኅበረሰቡን ድጋፍ ይሻሉ፡፡ ይህ ደግሞ በማኅበረሰቡ ላይ የምጣኔ ሀብት ጫና ይፈጥራል፡፡ የማኅበረሰብ ድጋፍ ከሌለ ወላጅ ያጡ ሕጻናት ለጐዳና ሕይወት ይጋለጣሉ፡፡ በአጭሩ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የአፍሪካን ቀንድ ምጣኔ ሀብታዊና ማኅበራዊ ልማትን የሚያደናቅፍ ዋነኛ ችግር ነው፡፡

ውስን ጥናት

ጎዳና ተዳዳሪነት

በከተማ ጎዳናዎች፣ በበረንዳዎችና በየጥጋጥጉ እየተጠለሉ በልመና፣ በጉልበት ሥራና የተለያዩ የወንጀል ድርጊቶችን በመፈጸም የሚኖሩ ወንዶችና ሴቶች ጎዳና ተዳዳሪ ይባላሉ፡፡ ጎዳና ተዳዳሪነት በትላልቅ የኢትዮጵያ ከተሞች ጉልቶ የሚታይ ችግር ነው፡፡ የጎዳና ተዳዳሪነት መንሥኤ የተለያየ ነው፡፡ ዋናው ግን ያለ ወላጅና ያለ ረዳት መቅረት ናቸው፡፡ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ያለ ወላጅና ያለ ረዳት የሚያስቀር ገዳይ በሽታ በመሆኑ ለጎዳና ተዳዳሪነት መንስኤ ይሆናል፡፡

ጎዳና ተዳዳሪዎች መሠረታዊ ፍላጐታቸውን ለማሟላት የሚያስችል ገቢ የላቸውም፡፡ ለብዙ የጎዳና ተዳዳሪዎች ልመና ዋና የገቢ ምንጭ ነው፡፡ ለአንዳንዶች ደግሞ ሌብነትና ዘረፋ የገቢ ምንጭ ተደርጐ ይወሰዳል፡፡ ጎዳና ተዳዳሪነት ከወንዶች ይልቅ ለሴቶች አደገኛ ሕይወት ነው፡፡ በልመና ያገኟቸውን ሳንቲሞች በጉልበተኛ ወንዶች ይነጠቃሉ፡፡ ለአስገድዶ መደፈርም ይጋለጣሉ፡፡ በአጠቃላይ ጎዳና ተዳዳሪነት ሀገርንና ሕዝብን የሚጐዳ ማኅበራዊ ችግር ነው፡፡ በአሁኑ ጊዜ መንግሥት ከለጋሽ ግለሰቦችና ድርጅቶች ጋር በመሆን ጎዳና ተዳዳሪነትንና ልመናን ከሀገራችን ለማጥፋት ያላሰለሰ ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛል፡፡ ሁላችንም ጎዳና ተዳዳሪነትንና ልመናን ለማጥፋት የድርሻችንን ልንወጣ ይገባል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 4.1

ክንውን

ሀ. በዕውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- ልማዳዊ ድርጊቶች ምንድን ናቸው?
- ልማዳዊ ድርጊቶችን ጉጂ የሚያደርጋቸው ምንድን ነው?
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሚታዩ ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ለይታችሁ ዘርዝሩ
- በኤች.አይ.ቪ. እና ኤድስ መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?
- ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በምን ዓይነት መንገድ ይተላለፋል?
- ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ እንዴት የምጣኔ ሀብትና የማኅበራዊ ችግሮች ምንጭ ይሆናል?
- ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ለማስወገድ የሚያስችሉ ምን ዓይነት የመፍትሔ ሐሳብ ታቀርባላችሁ?
- ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ለማስወገድ የሚደረግ ጥረት ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን የመዋጋት አካል ተደርጐ የሚወሰደው ለምንድን ነው?
- ጎዳና ተዳዳሪነት ምን ማለት ነው?
- የጎዳና ተዳዳሪነት መንሥኤ ምንድን ነው?
- ጎዳና ተዳዳሪዎች መሠረታዊ ፍላጐታቸውን በምን መልኩ ሊያሟሉ ይችላሉ?
- በጎዳና ሕይወት ከወንዶችና ከሴቶች የበለጠ የሚጎዳው ማን ነው? ለምን?
- ጎዳና ተዳዳሪነትን ጨርሶ ማስወገድ ይቻላል ወይም አይቻልም በማለት ተከራከሩ፡፡

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

ቀጥሎ በቀረበው ሠንጠረዥ በአካባቢያችሁ የሚታዩ ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን በየወገናቸው ለይታችሁ ዘርዝሩ፡፡

ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶች	
ከጋብቻ ሥርዓት ጋር የተያያዙ	*ከልጅ አስተዳደግ ጋር የተያያዙ*

4.2 ፈጣን የሕዝብ ቁጥር እድገትና አሉታዊ ተጽእኖዎቹ

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

➢ በኢትዮጵያ የሕዝብ ቁጥር እድገት ለእርሻ መሬትና ለማህበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት እንዴት ምክንያት ሲሆን እንደሚችል ትገልጻላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ማህበራዊ ግልጋሎቶች

◈ የማህበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት

- **ማህበራዊ ግልጋሎቶች ምንድን ናቸው?**

መንግሥት ለዜጎቹ በሞላ በጋራ የሚያቀርባቸው አገልግሎቶች ማህበራዊ ግልጋሎቶች ይባላሉ፡፡ ማኅበራዊ ግልጋሎቶች በዓይነታቸው የተለያዩ ናቸው፡፡ የጤና አገልግሎት አንድ ማኅበራዊ ግልጋሎት ነው፡፡ የጤና አገልግሎት ለማቅረብ ሆስፒታሎችንና ጤና ጣቢያዎችን፣ ጤና ኬላዎችና ክሊኒኮችን መገንባትና የጤና አገልግሎቱን የሚሰጡ ባለሙያዎችን ማሠልጠን ያስፈልጋል፡፡ ሌላው ማኅበራዊ ግልጋሎት ትምህርት ነው፡፡ ይህን ማኅበራዊ ግልጋሎት ለማበርከት ትምህርት ቤቶችን መገንባት፣ መምህራንን ማሠልጠንና፣ የመማሪያ መጽሐፍትን ማዘጋጀትና ማሳተም ያስፈልጋል፡፡ የመኖሪያ ቤት፣ የንፁሕ ውኃና የኃይል አቅርቦቶችም ማኅበራዊ ግልጋሎቶች ናቸው፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 4.2

ክንውን ሀ

በአሁኑ ወቅት የሚገኘውን የትምህርት ቤታችሁን ማኅበረሰብ ብዛት ከአሥር ዓመታት በፊት ወይም ትምህርት ቤታችሁ ሥራ ሲጀምር ከነበረው ብዛት ጋር አወዳድሩ፡፡

- ቀጥሎ በቀረበው ሠንጠረዥ ለመሙላት አስፈላጊ የሆነ መረጃ ከት/ቤታችሁ አስተዳደር አሰባስቡ፡፡
- ባሰባሰባችሁት መረጃ ውጤት ላይ የተማሪዎች ቁጥር በየጊዜው እየጨመረ መሄድ በሚያስከትለው ጫና ላይ ተወያዩበት፡፡

የማኅበረሰቡ ዓይነት	አጠቃላይ ብዛት		ጭማሪው በመቶኛ ሲሰላ
	ከአሥር ዓመታት በፊት	በአሁኑ የትምህርት ዘመን	
የተማሪዎች አጠቃላይ ቁጥር			
የመምህራን አጠቃላይ ቁጥር			
የመማሪያ ክፍሎች አጠቃላይ ቁጥር			

◈ ፈጣን የሕዝብ ዕድገት እንዴት የማህበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት ይፈጥራል?

የሕዝብ ብዛት ማለት በአንድ አገር ውስጥ በአንድ የተወሰነ ወቅት የሚኖሩ ሁሉም ሰዎች ቁጥር ማለት ነው፡፡ ለምሳሌ በ1976 ዓ.ም የኢትዮጵያ ሕዝብ ብዛት 42,184,952 ነበር፡፡ ይህ ቁጥር በ2001 ዓ.ም. ወደ 80,713,434 አሻቅቧል፡፡ ይህም ማለት በ24 ዓመታት ውስጥ የኢትዮጵያ ሕዝብ ብዛት በእጥፍ አድጓል ማለት ነው፡፡ በ24 ዓመታት ውስጥ ግን ተመሳሳይ የምጣኔ ሀብት ዕድገት በኢትዮጵያ አልነበረም፡፡ በዚህ የተነሣ የኢትዮጵያ ምጣኔ ሀብት ተጨማሪውን ሕዝብ የመሸከም አቅም አይኖረውም፡፡ ይህ ደግሞ የማኅበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት ያስከትላል፡፡ ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገት እንዴት የማኅበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት ይፈጥራል?

የማኅበራዊ ግልጋሎቶችን ለማቅረብ የሚያስፈልገው ወጪ በጣም ከፍተኛ ነው፡፡ የትምህርትና የጤና ግልጋሎቶችን እንደ ምሳሌ በመውሰድ ማየት እንችላለን፡፡ የጤና ግልጋሎት ለማቅረብ ሆስፒታሎችን መገንባት፣ ሐኪሞችን ማሠልጠንና መድኃኒት ማቅረብ ይጠይቃል፡፡ የትምህርት ግልጋሎት ማስፋፋትም እንደዚሁ ከፍተኛ ወጭ ይጠይቃል፡፡ ትምህርት ቤቶችን መገንባት፣ መምህራንን ማሠልጠንና የመማሪያ ማስተማሪያ መጽሐፍት ማቅረብ ይጠይቃል፡፡ ለዚህም ሀገሪቱ ከፍተኛ በጀት መመደብ አለባት፡፡ ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገት መኖር ደግሞ ችግሩን ያባብሰዋል፡፡ ለምሣሌ በኢትዮጵያ ሁኔታ በ1976 ዓ.ም ለነበረው የኢትዮጵያ ሕዝብ የቀረቡ ማኅበራዊ ግልጋሎቶች በ2001 ዓ.ም ለነበረው ሕዝብ ፈጽሞ በቂ አይሆኑም፡፡ የሕዝብ ብዛት በእጥፍ እንዳደገው ሁሉ የሚቀርቡ ማኅበራዊ ግልጋሎቶችም በእጥፍ መጨመር አለባቸው፡፡ ነገር ግን የሀገሪቱ የሕዝብ ብዛት ከሀገሪቱ የምጣኔ ሀብት ጋር ተመሣሣይ ዕድገት የለውም፡፡ ስለዚህ ሀገሪቱ በቂ ማኅበራዊ ግልጋሎቶችን ለማቅረብ ትቸገራለች፡፡ ከዚህ የተነሣም የማኅበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት ይፈጠራል፡፡

◈ የእርሻ መሬት እጥረት

- **ፈጣን የሕዝብ ብዛት ዕድገት ለምን የእርሻ መሬት እጥረትን ያስከትላል?**

ለዚህ ጥያቄ ምላሽ ለማግኘት ቀደም ሲል ከጠቀስነው ሐሳብ መነሳት እንችላለን፡፡ የኢትዮጵያ ሕዝብ ብዛት ከ40 ሚሊዮን ወደ 80 ሚሊዮን አድጓል ብለናል፡፡ ይህ ማለት ከ24 ዓመታት በፊት 40 ሚሊዮን የመሸከም አቅም ለነበራት ሀገር ሌላ 40 ሚሊዮኖች ተጨምረዋል፡፡ የሕዝብ ብዛት ዕድገት ተጨማሪ የመሠረታዊ ፍላጎት ጥያቄ ያስነሣል፡፡ ከመሠረታዊ ፍላጐቶች አንዱ የመጠለያ ሥፍራ ወይንም የማምረቻ ቦታ ሊሆን ይችላል፡፡ ስለዚህም ፈጣን የሕዝብ ብዛት ዕድገት የመሬት ጥበትና ሌሎች በርካታ ችግሮችን ያስከትላል፡፡ ከችግሮቹ አንዱ የእርሻ መሬቶች መቀነስ ይሆናል፡፡ ይህ ደግሞ የምግብ እጥረት ያስከትላል፡፡ የመሬት ጥበት የአካባቢ መራቆትን ያስከትላል፡፡ መሬት ለማግኘት ሲሉ ሰዎች የደን ዛፎችን በአስከፊ ሁኔታ ይጨፈጭፋሉ፡፡ የመሬት መራቆት ደግሞ መሸርሸርና ድርቅ በማስከተል ወደ ረሃብ አደጋ ይመራል፡፡ ስለዚህ ፈጣን የሕዝብ ዕድገት በሁሉም የሕይወት ዘርፎች ላይ ጫና የሚፈጥሩ ውስብስብ ችግሮች ያስከትላል፡፡የሕዝብ ዕድገት ጫና በኢትዮጵያ ሁለት ዓበይት ችግሮችን አስከትሏል፡፡ እነርሱም የማኅበራዊ ግልጋሎቶችና የእርሻ መሬት እጥረት ናቸው፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 4.2

ክንውን ለ

ሀ. በዕውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- የሕዝብ ብዛት ምንድን ነው?
- ማኅበራዊ ግልጋሎት ምንድን ነው?
- ከማኅበራዊ ግልጋሎቶች ዋና ዋናዎቹን ለይታችሁ ዘርዝሩ፡፡
- ፈጣን የሕዝብ ብዛት ዕድገት የማኅበራዊ ግልጋሎቶች እጥረትን እንዴት ሊያስከትል ይችላል?
- የመሬት ጥበት እንዴት ወደ ረሃብ ሊያመራ እንደሚችል ግለጹ፡፡

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በ1976 ዓ.ም እና በ2001 ዓ.ም. የነበረውን የኢትዮጵያ ሕዝብ ብዛት መሠረት በማድረግ የኢትዮጵያ ሕዝብ በ2001 ዓ.ም. በስንት መቶኛ ዕድገት እንዳሳየ ተናገሩ፡፡

4.3 መልካም አስተዳደር፣ የሕፃናት መብትና ደህንነት

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- የትምህርት ቤታችሁን ሕግጋት፣ ደንቦችንና አላማዎች ትገልፃላችሁ፡፡
- የመልካም አስተዳደር መገለጫዎችን ታብራራላችሁ፡፡
- የግልጸኝነት፣ ተጠያቂነት፣ የሀላፊነትና ከሙስና የፀዳ አሰራር ትርጉም ትገልፃላችሁ፡፡
- የተባበሩት መንግስታት የትምህርት፣ ሳይንስና የባህል ድርጅት ለሕፃናት መብት ጥበቃ እንደሚያደርግ ታስረዳላችሁ፡፡
- መሰረታዊ መብቶቻችሁን ታብራራላችሁ፡፡
- በአካባቢያችሁ ሲከሰቱ የሚችሉ ከባድ አደጋዎችን ትለያላችሁ፡፡
- የጥንቃቄ ደንቦችን ፅፋችሁ ታብራራላችሁ፡፡
- በአካባቢያችሁ የሚገኙ ሰዎች እራሳቸውን እንዴት ከአደጋ መከላከል እንደሚችሉ የምክር አገልግሎት ትሰጣላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ግልጽነት
- ተጠያቂነት
- አደጋ
- የሕግ የበላይነት
- ሙስና
- ደህንነት

◈ መልካም አስተዳደር

የሚከተሰውን ስመሥራት ሞክሩ::

የሚከተሉት የትምህርት ቤታችሁ ኃላፊዎች የሚያከናውኑአቸውን ሥራዎች ተናገሩ፣

- ርዕሰ መምህር
- ምክትል ርዕሰ መምህር
- የክፍል ኃላፊ መምህር

የትምህርት ቤታችሁን የተማሪዎች መተዳደሪያ ደንብ ተጠቅማችሁ ቀጥሎ ለቀረቡ ጥያቄዎች ምላሽ ስጡ::

- በደብተራችሁ በአንድ ገጽ ላይ የተማሪዎችን መብቶች ዘርዝሩ::
- በሌላኛው ገጽ ላይ ደግሞ የተማሪዎችን ግዴታዎች ዘርዝሩ::
- ደንቡ ሚዛናዊ ይመስላችኋልን? በደንቡ በብዛት የተገለጸው መብትን ወይንም ግዴታን የሚያሳይ መሆናቸውን አረጋግጡ::
- የደንቦችና መመሪያዎች ዓላማ ምንድን ነው?

◈ በአካባቢያችሁ ምን ዓይነት ተቋማት ይገኛሉ?

በአካባቢያችሁ ከሚገኙ ተቋማት መካከል ታዋቂዎቹ ትምህርት ቤት፣ የወረዳ አስተዳደርና ፖሊስ ጣቢያ ናቸው:: እነዚህ ተቋማት ለአካባቢያችሁ ሰዎች የተለያዩ አገልግሎት ይሰጣሉ:: ትምህርት ቤቶች የማስተማር አገልግሎት ይሰጣሉ:: የወረዳ አስተዳደር መኖሪያ ቤት ወይም ለመኖሪያ ቤት መገንቢያ የሚሆን መሬት ወይም የእርሻና የግጦሽ መሬት ለነዋሪዎች ያቀርባል:: ፖሊስ ጣቢያ የአካባቢያችሁን ሰላምና ደኅንነት ያስከብራል:: ትምህርት ቤት ከተቀሩት ተቋማት የበለጠ ለእናንተ የቀረበ በመሆኑ ሥራዎቹን እንዴት እንደሚያከናውን እንመልከት::

ትምህርት ቤት ለአካባቢያችሁ ሰዎች የመማር ዕድል ለመስጠት የተዘጋጀ ማኅበራዊ ተቋም ነው:: የትምህርት ቤት ዐቢይ ተግባር የመማር ማስተማር ሥራ ማከናወን ነው:: ይህ ሥራ በደንብና መመሪያ ላይ ተመሥርቶ ይከናወናል:: የትምህርት ቤት ሥራዎች የሚከናወኑት በክፍል ኃላፊ መምህራንና የተለያየ የትምህርት ዓይነቶች በሚያስተምሩ መምህራን ነው:: በአስተዳደራዊ አገልግሎት ውስጥ የተለያዩ ሥራዎችን የሚያከናውኑ ባለሙያዎችም አሉ:: እነዚህ ደግሞ ርዕሰ መምህር፣ ምክትል ርዕሰ መምህር፣ ገንዘብ ከፋይ፣ የመዝገብ ቤት ሠራተኞችና የጥበቃ ሠራተኞች ናቸው:: በተጨማሪም ከትምህርት ቤቱ አገልግሎት የሚያገኙ ተማሪዎችን እናገኛለን:: በት/ቤት ቆይታቸው ወቅት የተማሪዎችን ሥነ-ሥርዓት የሚያስከብሩ ደንቦችና መመሪያዎች አሉ:: ደንቦችና መመሪያዎች የእያንዳንዱ ተማሪ ሰላምና ደኅንነት የሚያስከብሩ ሕጎች ናቸው:: ተማሪዎች ጥቃት እንዳይደርስባቸው ይከላከላሉ:: ስለዚህም የትምህርት ቤት ደንብና መመሪያ በትምህርት ቤት ውስጥ ጤናማ የመማር ማስተማር ሂደት እንዲከናወን ምቹ ሁኔታ ይፈጥራል::

◈የመልካም አስተዳደር መገለጫዎች

➢ ትምህርት ቤታችሁ ሥራውን እንዴት እንደሚያከናውን ለማወቅ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

- በትምህርት ቤታችሁ ውሳኔዎች እንዴት ይተላለፋሉ?
- የትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብ በሚተላለፉ ውሳኔዎችና በሚከናወኑ ተግባራት ላይ መረጃ የሚያገኘው እንዴት ነው?
- መምህራን የመማር ማስተማር ተግባር የሚያከናውኑት እንዴት ነው?
- ትምህርት ቤቱ ለተማሪዎች አስፈላጊ የሆኑ አገልግሎቶች የሚሰጠው በምን መልኩ ነው?
- የትምህርት ቤቱ ሀብትና ንብረት አያያዝና አጠቃቀም ምን ይመስላል?

ከላይ የቀረቡ ጥያቄዎች ስለ መልካም አስተዳደር ምንነት ለማስረዳት ጠቃሚ ናቸው፡፡ ይሁንና መልካም አስተዳደር የታወቁ መሠረታዊ ባሕርያት አሉት፡፡ እነዚህ መሠረታዊ ባሕርያት ት/ቤትን ጨምሮ የትኛውም ተቋም ውስጥ፣ መልካም አስተዳደር አለ ወይም የለም ብሎ ለመወሰን ያስችላሉ፡፡ እነዚህን የመልካም አስተዳደር መሠረታዊ ባሕርያትን ቀጥለን የምናያቸው ሲሆን ማብራሪያቸው ከትምህርት ቤት ተግባራት ጋር ተያይዞ ቀርቧል፡፡

1. ተጠያቂነት

- ርዕሰ መምህራን፣ ምክትል ርዕስ መምህራን፣ የክፍል ኃላፊ መምህራን፣ የየትምህርት ዓይነቱ መምህራንና የአስተዳደር ሠራተኞች በሙሉ ለሚያከናውኑት ለማናቸውም ሥራ በሕግና ደንብ ተጠያቂ ናቸው፡፡ የተፈፀመው ተግባር ወይም የተወሰደው እርምጃ ከሕግና ደንብ ውጭ ከሆነ ያስጠይቃቸዋል፤ ያስቀጣቸዋል፡፡ ስለዚህ ተጠያቂነት የመልካም አስተዳደር አንድ ገጽታ ነው፡፡

2. ግልጽነት

- የርዕሰ መምህራንም ይሁን በትምህርት ቤቱ በአመራር ቦታ የሚሠሩ ባለሙያዎች የሚወሰዱአቸው እርምጃዎች፣ የሚያስተላልፉአቸው ውሳኔዎች በአጠቃላይ የትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብና በበላይ ኃላፊዎቻቸው በግልጽ መታወቅ አለባቸው፡፡ ምንም ነገር በሥውር መከናወን የለበትም፡፡ ይህም ሌላው የመልካም አስተዳደር ገጽታ ነው፡፡

3. የሕግ የበላይነት

- ማንኛውም ውሳኔና የተግባራት አፈጻጸም ከሕግ፣ ከመመሪያና ደንብ ጋር የተጣጣመ መሆን አለበት፡፡ ስለዚህ የትምህርት ቤት ተግባራት በሚከናወኑበት ወቅት ሕግ፣ ደንብና መመሪያን ተከትሎ ብቻ መፈጸም አለባቸው፡፡ ሁሉም ሰዎች ለሕግ ተገዥ መሆን አለባቸው፡፡ የሕግ የበላይነት የመልካም አስተዳደር ሌላው ገጽታ ነው፡፡

4. ሙስናን መዋጋት

- ሙስና ጐጂ ድርጊት ነው፡፡ ሀገርንና ማኅበረሰብን ይጐዳል፣ ዜጐችንም ለጥቃት ይዳርጋል፡፡ ሙስና ብዙ ገጽታዎች አሉት፡፡ ለምሳሌ ፈተና አውጥቶ ያለአግባብ ለተማሪ መስጠት፣ በሥራ ያልተገኘ ውጤት ለተማሪ መጨመር፣ በፈተና ወቅት ተማሪዎች ሲኮራረጁ ችላ ማለት ወይም ሐሰተኛ የተማሪ ውጤት /transcript/ መስጠት በት/ቤት ሊያጋጥም የሚችል የሙስና ገጽታ ነው፡፡ ጉቦ ከሙስና ገጽታዎች መካከል በስፋት የተለመደ ነው፡፡ ለራስ ዘመድ ወይም በቅርብ ለሚታወቅ ግለሰብ ያለአግባብ መብቱ ያልሆነን አገልግሎት መስጠት ሌላው የሙስና ገጽታ ነው፡፡ ብቃት ያላቸው ግለሰቦች እያሉ የራስን ዘመድ በአንድ የመንግሥት ሥራ ላይ ማስቀጠር ሌላው የሙስና ገጽታ ነው፡፡ በአጠቃላይ ከላይ የተጠቀሱ መሠረታዊ የመልካም አስተዳደር ገጽታዎች በትምህርት ቤታችሁ የአሠራር ሂደት በግልፅ ከታዩ መልካም አስተዳደር አለ ማለት ነው፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 4.3

ክንውን ሀ

ትክክለኛውን የመልካም አስተዳደር ገጽታ በተሰጠው ባዶ ሥፍራ ላይ በመሙላት ምላሽ ስጡ፡፡

1. *የመምህራን ስብሰባ ውሳኔዎችን የትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብ በሙሉ በግልጽ ሊያነብ በሚችልበት የማስታወቂ ሰሌዳ ላይ መለጠፍ የትኛው የመልካም አስተዳደር መሠረታዊ ገጽታ ነው?*

   ____

2. *የተሰጣቸውን ሳምንታዊ ክፍለ-ጊዜ ያባከኑ መምህራን ማብራሪያ እንዲያቀርቡ የትምህርት ቤቱ ርዕሰ መምህር ቢጠይቃቸው የትኛውን የመልካም አስተዳደር መሠረታዊ ገጽታ ይወክላል?*

   ____

3. *ሁሉም ተማሪዎች የደንብ ልብሶቻቸውን ለብሰው ወደ ትምህርት ቤቱ ይመጣሉ፡፡ ይህ የትኛውን የመልካም አስተዳደር መሠረታዊ ገጽታ ያሳያል?* ______________________

4. *የትምህርት ቤታችን ማኅበረሰብ በሙሉ ያልተገባ አገልግሎት ለማግኘት ጉቦ መስጠትም ሆነ መቀበልን አጥብቆ ያወግዛል፡፡ ይህ የትኛው የመልካም አስተዳደር መሠረታዊ ገጽታ ነው?*

   ____

◈ የሕፃናት መብት

- **ተማሪዎች ወደ ፊት ምን ለመሆን ትፈልጋላችሁ?**

ይህ ጥያቄ የኅብረተሰብን ውስጣዊ ፍላጐት ያንጸባርቃል፡፡ ማንኛውም ኅብረተሰብ የወደፊቱ ማኅበረሰብ የተሻለ ሕይወት እንዲኖረው ይመኛል፡፡ ይህን ምኞት የሚያሳኩት እናንተን የመሳሰሉ የዛሬዎቹ ሕፃናት ናቸው፡፡ ይሁንና የዛሬዎቹ ሕፃናት ለዚያ ኃላፊነት ብቁ እንድትሆኑ ማኅበረሰቡ እናንተን ሊያዘጋጃችሁ ይገባል፡፡ ሕፃናትን ለኃላፊነት ለማብቃት ከሚፈጸሙ ተግባራት መካከል ዋነኛው የሕፃናትን መብት ማስከበር ነው፡፡

- **ሕፃናት ምን መብት እንዳላችሁ ታውቃላችሁ?**

እናንተ ሕፃናት የሀገራችሁ ዜጎች ናችሁ፡፡ እንደዜግነታችሁ ለማንኛውም የሀገሪቱ ዜጋ የሚከበሩለት መብቶች ለእናንተም ይከበራሉ፡፡ በተጨማሪም ሕፃን በመሆናችሁ ብቻ በተለይ የሚከበሩላችሁ መብቶችም አሉ፡፡ ቀጥሎ የተዘረዘሩት የሕፃናት መሠረታዊ መብቶች ናቸው፡፡

- ከተወለዳችሁበት ዕለት ጀምሮ መጠሪያ ስምና ዜግነት የማግኘት መብት አላችሁ፣
- የመጀመሪያ ደረጃ ትምህርት በነጻ ማግኘት፣
- በአካል፣ በአዕምሮና በማኅበራዊ ረገድ ችግር ካለባችሁ የተለየ ትምህርት፣ አያያዝና እንክብካቤ የማግኘት፣
- በአካል፣ በአዕምሮና በማኅበራዊ ረገድ ለዕድገት የሚያስፈልጓችሁን ዕድሎችና ቁሳቁሶች የማግኘት፣
- ከማንኛውም ዓይነት ጭካኔ፣ እንክብካቤ አልባነትና ምዝበራ፣ ከጉልበት ብዝበዛ ነጻ የመሆን፣ ከአካላዊ ቅጣት ነፃ የመሆን፣ ዕድሜያችሁ ለሥራ ሳይደርስ ለከባድ ሥራ አለመቀጠር የሚሉት ከሕፃናት መሠረታዊ መብቶች ጥቂቶቹ ናቸው፡፡

የሕፃናትን መብት ለማስከበር የቆሙ የተለያዩ ተቋማት አሉ፡፡ ዩኔስኮ እና ዩኒሴፍ (UNESCO and UNICEF) የሚባሉ የናንተን መብት ለማስከበር የሚሠሩ ዓለም አቀፍ ድርጅቶች ናቸው፡፡ ዩኔስኮ የተባበሩት መንግሥታ

የትምህርት የሣይንስና የባሕል ድርጅት ሲሆን ዩኒሴፍ ደግሞ የተባበሩት መንግሥታት ዓለም አቀፍ የሕፃናት የአደጋ ጊዜ ፈንድ ወይም ገንዘብ የሚረዳ ድርጅት ማለት ነው፡፡ ከነዚህ ዓለም አቀፍ ድርጅቶች የበለጠ ግን የራሳችሁ መንግሥት መብቶቻችሁ እንዲከበርላችሁ አጥብቆ ይሠራል፡፡ በኢትዮጵያ የሕፃናት መብቶች የሕግ ከለላ አላቸው፡፡ ከላይ የዘረዘርናቸው መብቶቻችሁ በሙሉ በ1987 ዓ.ም. በወጣው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 36 ተካተዋል፡፡ የሴቶች፣ የሕጻናትና የወጣቶች ጉዳይ ሚኒስቴር እነዚህ መብቶቻችሁ መከበራቸውን ይከታተላል ይቆጣጠራል፡፡

◈ ድንገተኛ አደጋና ደህንነት

በክፍላችሁ ቀጥሎ በቀረቡ ጉዳዮች ላይ በቡድን ተከፋፍላችሁ ተከራከሩበት

- **አደጋ የሚያጋጥመው ከመኖሪያ አካባቢ ወጣ ሲሉ ብቻ ነው፡፡**
- **አደጋዎች እንዳያጋጥሙ ማድረግ ይቻላል፡፡**

የሰዎች ተግባራዊ እንቅስቃሴዎች በሚከናወኑባቸው ሥፍራዎች ሁሉ አደጋዎች ሊያጋጥሙ ይችላሉ፡፡ አደጋ በመኖሪያ አካባቢ፣ በትምህርት ቤቶች ግቢ ውስጥ፣ በመንገድ ወይም በጉዳና ላይ ሊያጋጥም ይችላል፡፡ የአደጋ ምንጮችም በዓይነታቸው በርካታ ናቸው፡፡ በአገራችን በገጠሩም ሆነ በከተማዎች ዋና ዋና የአደጋ ምንጮች የሚከተሉ ናቸው፡፡

- የተሽከርካሪዎች አደጋ
- የእሳት አደጋ
- የጐርፍና የውኃ ሙላት አደጋ
- ከቤትም ሆነ ከውጭ እንስሳት ሊያጋጥም የሚችል አደጋና የመሳሰሉትን መጥቀስ ይቻላል፡፡

በየዓመቱ በርካታ ሰዎች በተሽከርካሪ አደጋዎች ይሞታሉ፣ ይቆስላሉ፡፡ ከአደጋው ሰለባዎች ከፊሎቹ እግረኞች ናቸው፡፡ አደጋዎች ከሰዎች ቁጥጥር ውጭ አይደሉም፡፡ ብዙዎቹን አደጋዎች እንዳያጋጥሙ ማድረግ ይቻላል፡፡ ብዙዎች አደጋዎች ካለማወቅና ለሌሎች ደህንነት ካለማሰብ የሚፈጠሩ ናቸው፡፡

◈ የመኪና አደጋ

- **ራሳችሁን እንዴት ከመኪና አደጋ መጠበቅ ትችላላችሁ?**

አንድ በስፋት የሚነገር በሁሉም ሥፍራ ራስን ከአደጋ ለመጠበቅ እንደ መመሪያ ሊወሰድ የሚገባ የብልሆች አባባል አለ፡፡ እንዲህ ይላል፡፡

> **እርምጃዎቻችሁን አስተውሉ፣ ጠንቀቅ በሉ፣ አስቡ፣ ከዚያም ፈጽሙ፤**

ምስል 4.2 የተሽከርካሪ አደጋ

ይህን አባባል በተለያዩ ሁኔታዎች ላይ ተግባራዊ ማድረግ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ በአውራ ጐደናዎች ላይ በእግር በምትጓዙበት ወቅት የሚከተሉትን የትራፊክ ደንቦች ማክበር አለባችሁ፡፡

- ለእግረኛ በተዘጋጁ መንገዶች ላይ ብቻ ተራመዱ፡፡ እነዚህ በሌሉበት የመንገዱን የግራ ጠርዝ ይዞ መጓዝ ያስፈልጋል፡፡ በዚህ ሁኔታ መጓዝ ከፊት ለፊት በእኛ አቅጣጫ የሚመጡ ተሽከርካሪዎችን ለመከታተልና ከሚያስከትሉት አደጋ ራስን ለመጠበቅ ያስችላል፡፡ አውራ ጐዳናዎችን በምታቋርጡበት ወቅት በቅድሚያ የመንገዱን ነፃ መሆን ግራና ቀኙን በጥንቃቄ ማየት አለባችሁ፡፡

- በምንም ሁኔታ የቆመ ተሽከርካሪ ተገን በማድረግ መንገድ ለማቋረጥ አትሞክሩ፡፡ምክንያቱ ከሁለቱም አቅጣጫ የሚመጡ ተሽከርካሪዎችን ርቀትና ቅርበት ለማየት ስለማትችሉ ነው፡፡ ሁልጊዜ በመንገዱ ጠባብ ሥፍራ ለማቋረጥ መጠቀም መልካም ነው፡፡
- ለእግረኞች ማቋረጫ ተብሎ ነጭና ጥቁር ቀለም የተቀቡ ማቋረጫ መስመሮች ካሉ በዚያ መስመር በኩል ማቋረጥ አስፈላጊ ነው፡፡
- ለሰዎች ማቋረጫ የተዘጋጀ የትራፊክ መብራት ካለ መመሪያውን ጠብቃችሁ ማቋረጥ አለባችሁ፡፡ ቀይ የሰው ምስል ከታየ ቁም ማለት ነው፡፡ አረንጓዴ የሰው ምስል ከታየ ደግሞ አቋርጡ ማለት መሆኑን ተገንዝባችሁ ማቋረጥ አለባችሁ፡፡

የእሳት አደጋ

የእሳት አደጋ ከፍተኛ የሕይወትና ንብረት አውዳሚ ነው፡፡ የእሳት አደጋ በመኖሪያ አካባቢም ሆነ ከዚያ ውጭ ሊያጋጥም ይችላል፡፡ በተደጋጋሚ ለሚከሰቱ የእሳት አደጋዎች መንስኤ የግንዛቤ ማነስና ግድየለሽነት በምክንያትነት ይጠቀሳሉ፡፡ በመኖሪያ አካባቢ ለእሳት አደጋ ምንጭ የሚሆኑ በቀላሉ በእሳት ሊቀጣጠሉ የሚችሉ ነገሮች በጥንቃቄ መያዝ አለባቸው፡፡ ለምሳሌ የነዳጅ ዘይት ውጤቶች፣ ደረቅ ቅጠልና እንጨት በቀላሉ ሊቀጣጠሉ የሚችሉ ናቸው፡፡ እነዚህን ነገሮች ከእሳት አርቀን ማኖር ያስፈልጋል፡፡ ከመኖሪያ አካባቢ ለሚነሳ የእሳት አደጋ መነሻ የሚሆኑት በመስክ ላይ ለመዝናናት የሚቀጣጠል እሳት፣ የተቀጣጠለ ከሰል፣ ያለጥንቃቄ የሚወረወር ሮችት፣ የተለኮሰ የክብሪት እንጨትና የሲጋራ ቁራጭ ናቸው፡፡ በቀላሉ የሚቀጣጠሉ ነገሮችን በጥንቃቄ በመያዝ ለእሳት አደጋ የመጋለጥ አጋጣሚን መቀነስ ይቻላል፡፡ ሕፃናት ሁልጊዜ ጥንቃቄ መወሰድ አለባቸው፡፡ በቀላሉ የሚቀጣጠሉ ነገሮችን ያለአግባብ መንካት ወይም መገልገል የለባቸውም፡፡ የእሳት አደጋ ከተነሣም የመጀመሪያ እርምጃ መሆን ያለበት ራስን ከሥፍራው በፍጥነት ማራቅ ነው፡፡ ለእሳት አደጋ መከላከያ ጣቢያዎች አስቸኳይ የስልክ ጥሪ ማድረግ ሌላው የመጀመሪያ እርምጃ ነው፡፡ ለዚህ ደግሞ የእሳት አደጋ መከላከያ ጣቢያ የስልክ ቁጥር በቃል ማጥናት ወይም ሁልጊዜ በቅርብ ቦታ ማስቀመጥ ተገቢ ነው፡፡ የእሳት አደጋ ሲፈጠር ከአደጋው ለማምለጥ የሚከተሉትን እርምጃዎች መውሰድ ይጠበቅባችኋል፡፡

ምስል 4.3 የእሳት አደጋ

- የእሳት አደጋ ሲፈጠር አትደንግጡ፡፡
- ከቤት ውስጥ በመስኮት ዘላችሁ አትውጡ፡፡
- በቤት ውስጥ ያለውን ዕቃ ከእሳት ለማዳን አትሞክሩ፡፡
- ልብሳችሁ በእሳት ከተያያዘ ፈጽሞ መሮጥ የለባችሁም፡፡ ምክንያቱም ሩጫ እሳቱን ሊያባብሰው ይችላል፡፡ ስለዚህ ቀስ ብላችሁ በመሬት ላይ በመተኛት ወደፊትና ወደ ኋላ ተንከባለሉ፡፡ ከዚያም የተቃጠለውን ሰውነት ለማቀዝቀዝ በውኃ መንከር፣ ያስፈልጋል፡፡ እንደዚሁም የእሳት አደጋን እርዳታ ለማግኘት ስልክ ደውሉ፡፡
- ዘውትር በቤት ውስጥ ያልተለመደ ጭስ ወይም እሳት ካያችሁ የእሳት አደጋን እርዳታ ለማግኘት ስልክ ደውሉ፡፡
- በእሳት መሐል ከገባችሁ መቆምና መንከባለል እንዳለባችሁ አትዘንጉ፡፡

- የተላጡ የኤሌክትሪክ ሽቦዎች ከመንካት መቆጠብ፤ ሁኔታውንም ወዲያው ለአዋቂዎችና ለባለሙያዎች ማሳወቅ፡፡
- ሶኬት በምንሰካበትና በምንነቅልበት ወቀት ጥንቃቄ ማድረግ፡፡

የጐርፍና የውኃ ሙላት አደጋ

የጐርፍና የውኃ ሙላት ሌሎች የአደጋ ምንጮች ናቸው፡፡ በዝናብ ወቅት አነስተኛ ወንዞች በጐርፍ ተሞልተው ደራሽ የውኃ ሙላት ሊፈጥሩ ይችላሉ፡፡ በመንገድ ዳርና ዳር በአፈር መሸርሸር የተፈጠሩ ጥልቅ ቦዮች በጐርፍ ሊጥለቀለቁ ይችላሉ፡፡ የዚህ ዓይነት ነገሮች ከሚያስከትሉት አደጋ ራስን መጠበቅ አስፈላጊ ነው፡፡ የጐርፍና የወንዝ ውኃ ሙላት በአብዛኛው ጊዜያዊና በአጭር ጊዜ የሚከሰሙ አደጋዎች ናቸው፡፡ ነገር ግን ሲያጋጥሙ ከፍተኛ ውድመት ያስከትላሉ፡፡ የጎርፍ አደጋ ሲያጋጥማችሁ የሚከተሉትን እርምጃዎች ወስዱ፡፡ የጐርፍና የውኃ ሙላት ሲያጋጥማችሁ እስኪጎድል ድረስ መጠበቅ አለባችሁ፡፡ ጎርፍ ካለበት አካባቢ ወደ ከፍተኛ አካባቢ መሸሽ ወይም ዛፍ ላይ መውጣት እንጂ በጎርፍ አጠገብ መጫወት አይገባም፡፡

የእንስሳት ትንኮሳ

ውሻን የመሳሰሉ የቤት እንስሳት አደገኞች ናቸው፡፡ ንክሻቸው የእብድ ውሻ በሽታ (rabies) ሊያስከትል ይችላል፡፡ የዚህ ዓይነት አደጋ ሲያጋጥም በፍጥነት የሕክምና አገልግሎት ማግኘት ያስፈልጋል፡፡ ድመትን መቆንጠጥ በጥፍሯ ሰውነታችሁን ልትቧጥጥ ትችላለች፡፡ ሌሎች የቤት እንስሳትም በአግባቡ ካልተያዙ አደጋ ሊያስከትሉ ይችላሉ፡፡ ላም፣ በሬና በግ ተዋጊ ናቸው፡፡ በቅሎ፣ ፈረስና አህያ ይራገጣሉ፡፡ ስለዚህ የሰዎች ተግባራዊ እንቅስቃሴ ባሉባቸው ሥፍራዎች በሙሉ አደጋ ሊያጋጥም ይችላል፡፡ የጥንቃቄ መመሪያዎችን ተግባራዊ ካደረጋችሁ ከብዙዎቹ አደጋዎች ማምለጥ ትችላላችሁ፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 4.3

ክንውን ለ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- መልካም አስተዳደር ምን ማለት ነው?
- የመልካም አሰተዳደር ዐበይት ገጽታዎች ምንድን ናቸው?
- ከሕፃናት መሠረታዊ መብቶች ቢያንስ ሦስቱን ተናገሩ፡፡
- በመኖሪያ አካባቢ የእሳት አደጋ ምንጮች ምንድን ናቸው?
- በመኖሪያ አካባቢም ሆነ ከዚያ ውጭ የሚፈጠር የእሳት አደጋን ለመቀነስ የሚያስችሉ የጥንቃቄ እርምጃዎች ምንድን ናቸው?
- ሁልጊዜ ወደ ትምህርት ቤታችሁ የተሽከርካሪ መንገድ እያቋረጡ ለሚመጡ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ምን ዓይነት የጥንቃቄ ምክር ትሰጣላችሁ?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በመኖሪያ አካባቢ፣ በትምህርት ቤት ግቢ፣ በመኪና መንገድ ሊያጋጥሙ የሚችሉ የአደጋ ዓይነቶችን በጥንቃቄ ለይታችሁ ዘርዝሩ፡፡
- ለዘረዘራችሁት የአደጋ ዓይነቶች ሊወሰዱ የሚገባቸውን የጥንቃቄ እርምጃዎች በቻርት መልክ አዘጋጁና በመማሪያ ክፍላችሁ ውስጥ በግልጽ በሚታይ ሥፍራ ለጥፉ፡፡
- በሁለት ቡድን ተከፋፍላችሁ ከአንደኛው ቡድን አንድ ተማሪ የእሳት አደጋ መፈጠሩን በመግለጽ ጥሪ አድራጊ፣ ከሁለተኛው ቡድን እንደዚሁ አንዲት ተማሪ የእሳት አደጋ መከላከያ ጣቢያ ሠራተኛን በመወከል የአደጋው አካባቢ የት እንደሆነ እየጠየቀች፡፡ የእሳት አደጋ መከላከያ ሠራተኞች እስኪመጡ ድረስ ምን የጥንቃቄ እርምጃዎች መውሰድ እንዳለባችሁ የሚገልጽ የሚና ጨዋታ /role play/ ተጫወቱ፡፡
- በገጠር የመኖሪያ አካባቢ የእሳት ቃጠሎ አደጋ ቢከሰት ሰዎች ምን ዓይነት የመከላከል እርምጃ መውሰድ እንደሚገባቸው አዋቂዎችን ጠይቃችሁ ለክፍላችሁ ዘገባ አቅርቡ፡፡

የቁልፍ ቃላት ፍቺ

ሙስና፡- በሥልጣን ያለ አግባብ መገልገል ወይም ሥልጣንና ውሳኔ የማስተላለፍ ሃላፊነትን ያለአግባብ ለግል ጥቅም ማዋል፡፡

ማህበራዊ ግልጋሎቶች፡- መንግሥት ለአጠቃላይ ዜጎቹ በጋራ የሚያቀርባቸው እንደ ትምህርትና ጤና የመሳሰሉ አገልግሎቶች፡፡

ተጠያቂነት/ሃላፊነት፡- ማንኛውም ግለሰብ ለሚያከናውናቸው ተግባራት ለበላይ ባለሥልጣን ወይም ደንብ ተገዥ መሆን፡፡

አደጋ፡- ሳይታሰብ የሚከሰት ጉዳት፣ ጥፋት፡፡

ወላጅ ያጡ ሕፃናት፡- አንድ ወይም ሁለቱም ወላጆች በሞት የተለዩአቸው ሕፃናት፡፡

ግልጽነት፡- መንግሥታዊና ሕዝባዊ ተግባራትን ለሌሎች በሚታወቅ መልኩ የማከናወን ሂደት፡፡

ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች፡- በማኅበራዊ ሕይወት ውስጥ የሚፈጸሙ በግለሰቦችና በአጠቃላዩ ማኅበረሰብ ላይ ጉዳት የሚያስከትሉ ድርጊቶች፡፡

ደህንነት፡- ከአደጋ መጠበቅ፡፡

የሕግ የበላይነት፡- ማናቸውንም ተግባራት ሕግ፣ ደንብና መመሪያ ተከትሎ የመፈጸም ሂደት፡፡

ቫይረስ፡- በዐይን የማይታዩ ጥገኛ በሽታ አምጭ ጥቃቅን ሕዋሳት፡፡

ማጠቃለያ

- ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በአፍሪካ ቀንድ በገዳይነቱ የታወቀ በሽታ ነው። በአካባቢው በርካታ ውስብስብ ማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ችግሮችን በማስከተል ላይ ይገኛል። ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ለበሽታው መስፋፋት አስተዋጽዖ ያደርጋሉ። ስለዚህ የቫይረሱን ሥርጭት ለመግታት ጉጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ማስወገድ አስፈላጊ ነው።
- ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገት ሌላው የአካባቢው ችግር ነው። የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ይህን ችግር ለመቅረፍ አልተቻላቸውም። ምክንያቱም የምጣኔ ሀብታቸው ዕድገት ከሕዝቦቻቸው የዕድገት ፍጥነት ጋር ሊጣጣም ባለመቻሉ ነው። ይህም በመሆኑ ለሕዝቦቻቸው በቂ የሆኑ ማኅበራዊ ግልጋሎቶችን ሊያቀርቡ አልቻሉም። ስለዚህ በአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ሁልጊዜ የማኅበራዊ ግልጋሎት ከፍተኛ እጥረት ይታያል። የሕዝብ ብዛት ዕድገት በአፍሪካ ቀንድ አካባቢ እያስከተለ ያለው ሌላው ጫና የእርሻና የግጦሽ መሬቶች እጥረት ነው።
- መልካም አስተዳደር ተቋማዊ ወይም መንግሥታዊ ተግባራት የሚከናወኑበትን ሂደትና አፈጻጸም ገጽታን ይመለከታል። መልካም አስተዳደር አራት መሠረታዊ ገጽታዎች አሉት። እነርሱም ተጠያቂነት፣ ግልጽነት፣ የሕግ የበላይነትና ሑስናን መዋጋት ናቸው።
- ሕፃናት የነገው ኅብረተሰብ ገንቢና ተረካቢ ትውልድ ናቸው። በየትኛውም ማኅበረሰብ ለሕፃናት ዕድገትና ትምህርት ልዩ ትኩረት የሚሰጠው በዚህ የተነሣ ነው። ይህ ትኩረት ብዙውን ጊዜ በሁለት መንገዶች ይገለጻል። አንደኛው የሕፃናትን መሠረታዊ መብቶች ለማስከበር የሚሰጥ ትኩረት ነው። ሌላው አስፈላጊ የሆኑ የኑሮ ክህሎቶች እንዲያገኙ ማድረግ ነው። ከኑሮ ክህሎቶች መካከል አንዱ ከአደጋ ራሳቸውን መጠበቅ እንዴት እንደሚችሉ ማስተማር ነው። ሕፃናት በአካባቢያቸው ሊያጋጥሟቸው ከሚችሉ አደጋዎች ራሳቸውን እንዴት መከላከል እንዳለባቸው የትምህርታቸው አንዱ ክፍል አድርጐ በማቅረብ እንዲተዋወቁ ማድረግ ያስፈልጋል። የዛሬዎቹን ሕፃናት ነገ የሚጠብቃቸውን ኃላፊነት በብቃት መወጣት እንዲችሉ ማድረግ የሚቻለው እነዚህን ተግባራት በመፈጸም ነው።

ምዕራፍ አራት

የክለሳ ጥያቄዎች

ሀ. የሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ትክክል ከሆኑ "እውነት" ስህተት ከሆኑ ደግሞ "ሐሰት" በማለት ምላሽ ስጡ፡፡

1. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን ለመፈወስ የሚያስችሉ ክትባትና መድኃኒቶች አሉ፡፡
2. ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ብዙውን ጊዜ በተሳሳተ እምነት ላይ የተመሠረቱ ናቸው፡፡
3. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በመጨባበጥና አብሮ በመቀመጥ ሊተላለፍ ይችላል፡፡
4. በዘመድ ወይም በትውውቅ የሚደረግ የሥራ ቅጥር ሙስና አይደለም፡፡
5. ሕጻናት በሁሉም ዓይነት የሥራ መስክ የመቀጠር መብት አላቸው፡፡

ለ. በ «ሀ»ሥር የተዘረዘሩትን ስያሜዎች በ«ለ» ሥር ከቀረቡት መግለጫዎች ጋር አዛምዱ፡፡

ሀ	ለ
_______ 1. የባሕል አካል	ሀ. የሰውነት ቆዳን መብሳት
_______ 2. ቫይረስ	ለ. ጠለፋ
_______ 3. ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት	ሐ. ወላጅን ማጣት
_______ 4. የሰብአዊ መብት ጥሰት	መ. ልማዳዊ ድርጊት
_______ 5. ማኅበራዊ ችግር	ሠ ሠርግ
	ረ. ኤች.አይ.ቪ
	ሰ. የአካል ጉዳት ማጋጠም
	ሸ. ያላቻ ጋብቻ
	ቀ. ኤድስ
	በ. የእሳት አደጋ

ሐ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከቀረቡት አማራጭ መልሶች መካከል ትክክለኛ መልስ ምረጡ፡፡

_______1. ድድ ወይም ወተቴ ጥርስ የማስነቀል ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት የሚፈጸመው በየትኛው የማኅበረሰብ አባል ላይ ነው?

ሀ. ጨቅላ ሕጻናት　　ሐ. በዕድሜ የገፉ አዛወንቶች
ለ. ጉልማሣ ወንዶች　　መ. ኮረዳ ልጃገረዶች

_______2. ከጋብቻ አፈጻጸም ጋር የተያያዘ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት የትኛው ነው?

ሀ. ጠባሣ መፍጠር　　ሐ. ጠለፋ
ለ. ድድ መብጣት　　መ. እንጥል ማስቆረጥ

_______3. ከሚከተሉት ተግባራት መካከል አንዱ ማኅበራዊ ግልጋሎት ከማቅረብ ጋር ግንኙነት የለውም፡፡

ሀ. ለብሔራዊ ምርጫ መራጭ ዜጎችን መመዝገብ፣
ለ. ወባን ለመከላከል የሚያስችል ክትባት ለኗሪዎች መስጠት፣
ሐ. ንፁሕ የመጠጥ ውኃ ማቅረብ፣
መ. የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት በአንድ ቀበሌ ውስጥ መገንባት፣

_______ 4. ከሙስና ገጽታዎች መካከል አንዱ የትኛው ነው?

ሀ. የሕግ የበላይነት ሐ. ተጠያቂነት

ለ. ጉቦ መ. ግልፅነት

_______ 5. መንግሥት ለዜጎቹ በሞላ በጋራ የሚያቀርባቸው ምን ዓይነት አገልግሎት ናቸው?

ሀ. ፓለቲካ ሐ.ባህላዊ

ለ. ምጣኔ ሀብታዊ መ. ማህበራዊ

መ. ቀጥሎ ለቀረቡ ጥያቄዎች አጫጭር ምላሽ ስጡ፡፡

1. ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የማያጋልጡ ሁለት ሁኔታዎችን ግለጹ፡፡
2. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ የሚተላለፍባቸውን ዋና ዋና መንገዶች ጻፉ፡፡
3. መሠረታዊ የሕፃናት መብቶችን በዝርዝር ጻፉአቸው፡፡
4. የመልካም አስተዳደር ዐበይት መገለጫዎች ምንድን ናቸው?
5. ማኅበራዊ ግልጋሎቶች ምንድን ናቸው?
6. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በአፍሪካ ቀንድ ለሚታይ የምጣኔ ሀብት ችግር እንዴት ምንጭ ሊሆን እንደሚችል አብራሩ፡፡
7. የሕዝብ ቁጥር መጨመር እንዴት የአካባቢ መራቆት ሊያስከትል ይችላል?
8. ፈጣን የሕዝብ ቁጥር እድገት እንዴት የማህበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት ያስከትላል?

ሠ. የሚሠሩ ተግባራት

1. ለመንደራችሁ ሕዝብ ቀጥሎ የተዘረዘሩ ማኅበራዊ ግልጋሎቶች ለማቅረብ መከናወን የሚገባቸውን ተግባራት አንድ በአንድ ዘርዝራችሁ ጻፉ፡፡

   ሀ. የጤና አገልግሎት ሐ. ኤሌክትሪክ ኃይል አቅርቦት

   ለ. ትምህርት መ. ንፁሕ ውኃ

2. ቀጥሎ በቀረቡ የአደጋ ምንጮች ሊከሰቱ የሚችሉ አደጋዎችን ለመቀነስ የሚያስችሉ የጥንቃቄ መመሪያዎችን በዝርዝር ጻፉ፡፡

   ሀ. የተሽከርካሪ አደጋ ሐ. የጐርፍና የውኃ ሙላት አደጋ

   ለ. የእሣት አደጋ መ. የተናካሽ እንስሳት አደጋ

ፍተሻ

ልታከናውኗቸው የምትችሏቸውን ተግባራት ለመግለጽ ይህን (✓) ምልክት በሣጥን ውስጥ አኑሩ፡፡

1. ለኤች.አይ.ቪ./ኤድስ የሚያጋልጡ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ላይ ማብራሪያ እሰጣለሁ፡፡ ☐
2. ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ለምሳሌ ጠለፋ፣ የሴት ልጅ ግርዛት እና ንቅሳት የሚያመጡትን አሉታዊ ተጽእኖ ተንትኜ አስረዳለሁ፡፡ ☐
3. ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ ለጎዳና ተዳዳሪነትና ያለ አሳዳጊ መቅረት መንስኤ እንዴት ሊሆን እንደሚችል በመገንዘብ አብራራለሁ፡፡ ☐
4. የኢትዮጵያ የሕዝብ ቁጥር እድገት ለእርሻ መሬትና ለማህበራዊ ግልጋሎቶች እጥረት እንዴት ምክንያት ሊሆን እንደሚችል እገልፃለሁ፡፡ ☐
5. የትምህርት ቤቴን ሕግጋት፣ ደንቦችንና አላማዎች እገልፃለሁ፡፡ ☐
6. የመልካም አስተዳደር መገለጫዎችን አብራራለሁ፡፡ ☐
7. የግልጽነት፣ ተጠያቂነት፣ የሀላፊነትና ከሙስና የፀዳ አሰራር ትርጉምን እገልፃለሁ፡፡ ☐
8. የተባበሩት መንግሥታት የትምህርት፣ ሳይንስና የባህል ድርጅት ለሕፃናት ጥበቃ እንደሚያደርግ አስረዳለሁ፡፡ ☐
9. መሠረታዊ መብቶችን አብራራለሁ፡፡ ☐
10. በአካባቢዬ ሊከሰቱ የሚችሉ ከባድ አደጋዎችን እለያለሁ፡፡ ☐
11. የጥንቃቄ ደንቦችን ጽፌ አብራራለሁ፡፡ ☐
12. በአካባቢዬ የሚገኙ ሰዎች እራሳቸውን እንዴት ከአደጋ መከላከል እንደሚችሉ የምክር አገልግሎት እሰጣለሁ፡፡ ☐